

<http://docplayer.ru/57117362-Student-club-as-a-form-of-student-government-sokolova-e-a-saint-petersburg-state-university-of-economic-saint-petersburg-russia.html> (интернет источник)

2. Студенческие клубы как форма внеучебной деятельности в вузе (Текст научной статьи по специальности «Науки об образовании») Толстоухова Ирина Васильевна, Ширяев Артем Александрович [Электронный ресурс] – URL:<https://cyberleninka.ru/article/n/studencheskie-kluby-kak-forma-vneuchebnoy-deyatelnosti-v-vuze> (интернет источник)

3. <https://www.toastmasters.org/about/all-about-toastmasters> (интернет источник)

FTAMP 17.01.07

ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІ ПӘНІН ПРОБЛЕМАЛЫҚ ӘДІС АРҚЫЛЫ ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

М.Р. БАЛТЫМОВА, С.Ж. НИЯЗМАГАНБЕТОВА

Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті, Ақтөбе, Қазақстан

Аңдатпа. Бұл мақалада қазақ әдебиеті пәнін оқытуда проблемалық әдістің тиімділігі қарастырылады. Проблемалық әдісті қолдану арқылы оқушының сыни ойлауын дамытып, сабақтың мазмұнын қызықты етіп, оқушылардың шығармашылық мүмкіндіктерін кеңейтуге болатындығы туралы нәтижелермен дәлелденіп, мұғалім тәжірибесі бөлісіледі. Оқытушы білімді даяр күйінде баяндай бермей, оқушының алдына белгілі бір проблемалық міндет қойып, оны өздеріне шештіруге бағыттауы бұл әдістің шығармашылық ерекшелігі болып табылады. Ал шығармашылық жұмыстар оқушының жоғары ойлау қабілетін дамытып, интеллектуалдық танымын арттырады.

Кілт сөздер: проблемалық әдіс, сыни ойлау, әдіс, оқытушы, оқыту.

Аннотация. В статье рассматривается эффективность проблемного подхода к обучению казахской литературе. Будет передан опыт преподавателя, так как можно развить у учащихся критическое мышление, сделать содержание урока интересным и расширить творческий потенциал учащихся за счет использования проблемных методов. Креативная особенность этого метода в том, что преподаватель не представляет знания в готовом виде, а ставит перед учеником конкретную задачу и направляет ее на решение для себя. А творческая работа развивает у студентов высокие мыслительные способности и интеллектуальные знания.

Ключевые слова: проблемный метод, критическое мышление, метод, учитель, обучение.

Annotation. The article discusses the effectiveness of the problematic approach to teaching Kazakh literature. The experience of the teacher will be transferred, since it is possible to develop critical thinking in students, make the content of the lesson interesting and expand the creative potential of students through the use of problematic methods. The creative feature of this method is that the teacher does not present knowledge in a finished form, but sets a specific task for the student and directs it to a solution for himself. And creative work develops high thinking abilities and intellectual knowledge in students.

Key words: problematic method, critical thinking, method, teacher, teaching.

Әрбір күні өзгеріске толы бүгінгі жауапты кезеңде заман көшінен артта қалмай уақыт талабына сай жас ұрпақты білімді, өз бетінше өмір сүруге бейім етіп тәрбиелеу ұстаздарға зор жауапкершілікті жүктейді. Ол мұғалімдерден үздіксіз ізденуді, өз білімін үнемі жетілдіріп отыруды талап етеді. Осы тұста әрбір ұстаздың алдында оқытудың тиімді жолдарын іздеу, ол арқылы жан-жақты дамыған жеке тұлғаны қалыптастыру міндеті тұрады.

Жаңартылған білім беру мазмұнындағы қазақ әдебиеті бағдарламасы оқушылардың сауаттылығын, олардың әдеби және эстетикалық талғамдары мен сезімдерін дамыту, ойлау қабілеттері мен дағдыларын қалыптастыруды көздейді. Яғни, бұл пән әдеби шығармаларды оқытып қана қоймай, танымдық және коммуникативтік дағдыларын қалыптастыруға да негізделген.

«Қазақ әдебиеті» пәнін оқу арқылы оқушылар:

- ұлттық мәдениет, қарым-қатынас және таным мазмұнындағы қазақ әдебиетінің айрықша құндылықтарын құрметтейді және бағалайды;
- қазақ әдебиетінің мәдениетаралық қарым-қатынастағы ролін, қазақстандықтардың жеке тұлға немесе халық ретінде қалыптасуын, алға қойған міндеттерін, жеңістерін, мәселелерін, қарама-қайшылық пен қиындықтарын анықтайды және түсінеді;
- түрлі жағдайларға бейімделе білу және өздігінен шешім қабылдау дағдыларын қалыптастырады;
- қазіргі заман, ғылым мен қоғамның дамуына сәйкес дүниетанымын, ой-өрістерін дамытады [1].

Оқу бағдарламасы бойынша қазақ тілі мен әдебиетін оқыту коммуникативтік тәсілге негізделгені белгілі, қоғамдық өмірге араласу үшін оқушылардан мәтінді түсініп оқу және оған рефлексия жүргізу, оқу мақсаттарына қол жеткізу үшін мазмұнын пайдалана білу, білімі мен қабілетін дамытуы күтіледі. Яғни, бағдарламада оқушылардың функционалды оқу сауаттылығын дамыту – оның негізгі талаптарының бірі болып саналады және жоғары ойлау (салыстыру, талдау, бағалау, т.б.) деңгейлерін, сыни ойлау дағдыларын дамытуға баса назар аударылған:

- әртүрлі мәтіндердің мазмұнына интерпретация жасай білу;
- мәтіннен алған ақпараттарды өмірлік жағдаяттарда қолдана білу;
- ақпараттарды талдай білу, материалды бірнеше бөлікке бөлу және олардың арасындағы байланысты түсіну;
- әртүрлі мәтіннен алған ақпараттарды жинақтай білу (синтез), қорытынды жасау;
- тыңдалған/оқылған ақпаратқа баға беру [2].

Жаңа мазмұндағы бағдарлама талаптарына сай келетін тұлғаны оқыту мен тәрбиелеуде қолданыланын технологиялар мен әдістердің тізімдері де, ауқымды, олардың

мүмкіндіктері әр түрлі, сондықтан алдымен негізгі стратегиялық бағыттарды анықтап алған жөн. Белсенді технологиялар мен әдістердің әлеуеті өте жоғары, ал оларды оқыту барысында тиімді пайдаланып, оқу мен оқытуда нәтижеге қол жеткізуге болады. Жаңа технологияларды тиімді пайдалана білу мұғалім мен оқушының шеберлігі мен іскерлігін шыңдауға әсерін тигізеді.

Осы мақсаттар мен міндеттерді шешуде оқытуда проблемалық технологияны қолданудың маңыздылығы зор. Проблемалық оқыту — проблемалық ситуация туғызу мен оқушылардың оқу проблемасын дербес шешулері бойынша іс-әрекеттерін басқару болып табылатын оқыту түрі. Проблемалық оқытудың ерекшелігі — мұнда мұғалім білімді дайын түрде баяндап бермейді, оқушылардың алдына проблемалық міндет қояды. Шешімді және шешу құралдарын оқушы өзі іздестіруі тиіс.

Проблемалық оқыту бірнеше сатыдан тұрады: проблемалық жағдайды аңғару, жағдайды талдау негізінде проблеманы тұжырымдау, болжаулар ұсынуды, оларды алмастыру және тексеруді қамтып проблеманы шешу, шешімді тексеру.

Проблемалық оқыту: проблема, проблемалық сұрақтар, проблемалы тапсырма, проблемалы жағдай деген ұғымды қамтиды. Бұл ұғымдардың мазмұнын дұрыс түсінудің маңызы зор. Проблемалық оқыту шығармашылық жұмыстарды жүргізудің ең өнімді жолы болып табылады. Проблемалық ситуацияны шешу арқылы оқушылардың шығармашылық ойлауы дамиды, интеллектуалдық таным үрдісі жетіледі. Енді проблемалық оқыту әдісін пайдаланудың тәжірибеде қолданылуына қысқаша талқылап өтсек [3].

Креативтілік ұғымы аясында оқушының шығармашылық қабілетінің, мақсатты түрде дәстүрлі ойлау жүйесінен тыс жаңа идеяларды қабылдау мен ойластыра алуын, әрі статикалық жүйе аралығында туындаған мәселелерді шеше алу қабілеті деп түсінеміз.

Әрекет түрлері: проблеманы шығармашылық тұрғыдан шешу жолдары

- миға шабуыл;
- проблеманы нақтылау;
- шешімін табу;
- проблеманы жан-жақты шешу жолдарын қарастыру;
- проблемаға сәйкес іс-әрекет жоспарын құру.

Мысалы, Қазақ әдебиеті пәні бойынша «Қасірет пен қасиет» бөлімінде 7-сыныпта өткізілген Ш.Мұртаза «Жүз жылдық жара» әңгімесі бойынша өткізілген сабақ жоспарына тоқталсақ, сабақтың қызығушылықты ояту бөлігінде «Миға шабуыл» әдісі арқылы шаңырақтың суретін көрсетіп, төмендегідей сұрақтар көмегімен ой қозғалды.

Сурет мазмұнының сабақ тақырыбымен қандай байланысы бар деп ойлайсың?

Осы суретті құндылық ұғымымен қалай байланыстырар едің? Неге?

Сурет арқылы шығарма идеясын шығаруға бола ма?

Халық неге шаңырақты қастерлеген?

Шаңырақ ұғымына байланысты қазақта қандай сөздер бар?

Автордың құндылық ұғымына деген көзқарасы қандай?

Мұндай сұрақтардың оқушының сыни ойлауын дамытуда, оқуды белсендірудегі сабақ барысындағы маңызы зор табылады. Жағдайды талдау әдісіне: мәліметтерді ақпараттардан ажырата алу, шынайы және жалған ақпараттарды ашып көрсету, жіктеу, оларды талдау, ұсыну және табу, қалыс қалған ақпараттарды табу және оны қалпына келтіре алу жатады.

Шығармадағы кейіпкерлерге тән сөйлеу тілі мен әрекеттерді сәйкестендіру тапсырмасы ұсынылады.

Кейіпкер	→	Сөйлеген сөзі немесе әрекеттері
Жуанқұл		Құлатқанның өзінде қалай кесектейміз. Пілдің жанындағы тышқан сияқтымыз.
Кенжекұл		Сол пілдің тышқаннан қорқатынын білмеймісің,Әйда!..
Қабасақал		Боз айғырды қан сорпа қылып, ауылға ақиланып қайтатын.
Дадабай		Ойбай-ау, аудандағы военком осы дәудің тамыры, әлгі тері жиғыш Дадабайдың баласы көрінеді.
Сәрсенкұл		Аяғыңа аш ішегің шырмалып, тобығыңа тоқ ішегің оралсын! Жұлыныңды қарабас ақ құрт кемірсін!

Бұл тапсырманы орындау арқылы оқушылар шығарманың жалпы мазмұнын, композициялық құрылымын еске түсіре отырып, оқыған шығарма мазмұнына қайта оралады. Шығарма кейіпкерлерінің сөйлеген сөздері немесе әрекеттерін сәйкестендіру тапсырмасын орындау арқылы шығарма мазмұнындағы детальді ақпараттарды түсінгендерін көрсетіп, шығарма мазмұнымен байланыстырып сөйлейді. Бұл тапсырма арқылы оқушылар өткен сабақта көтерілген проблеманы нақтылап, жан-жақты шешу жолын қарастыруды көздейді [4].

Эдвард Де Бононың «ойлаудың 6 қалпағы» әдісінің тиімділігі оқушылардың шығармашылық, коммуникативтік дағдыларын дамыта алатынында. Бұл әдіс арқылы оқушылар топта жұмыс жасауға, өзінің көзқарасын қорғауға, қысқа әрі сенімді сөйлеуге үйрене алады.

- Ақ қалпақ: фактілер жайлы / зерттеудің бағыты жайлы айтады.

- Жасыл қалпақ: аталған проблеманы шешетін шығармашылық идеялардың генераторы болады / жоба жайлы шығармашыл идеяларды айтады.

- Сары: идеяның ерекшеліктері мен жағымды жақтарын, оның тартымдылығы мен құндылықтарын айтады / нақты жүзеге асатын әрекеттерді айтады.

- Қара: идеяның қиыншылықтары мен жеткіліксіз жақтарын айтады.

- Қызыл: сезім, интуиция деңгейінде өзінің идеяға деген көзқарасын айтады.

- Көк: қорытынды жасайды / қысқаша мазмұндайды, түйіндейді.

Проблемалық оқытуда рөлдік ойындар әдісін қолданудың тиімділігі байқалады. Оқушылар белгілі бір рөлді сомдау арқылы өзіне берілген тапсырманы орындауға деген жауапкершілікті сезінеді, сондай-ақ зерттеп оқу дағдыларын дамыта алады. Төменде топтық жұмыс тапсырмалары ұсынылады. Әр топ өз рөлдерінде тапсырманы орындау арқылы бірлесе проблеманың шешімін іздейді.

«Әдебиетшілер» тобының тапсырмасы

1. Оқулықтан Мыңбұлақ адамдарының басына түскен қиындықтары суреттелетін үзіндіні тауып оқып, саралайды. (Адамдар қиындықтан қалай шықты? Қиындық кезінде не сынға түсті?) Қиындықтан шығудың басқа жолы бар ма еді?

«Тілшілер» тобының тапсырмасы

1. Зерттеушілер, экологтар, кейіпкерлер тобынан сұхбат алу үшін шығармадағы құндылықтар мен кейіпкерлер ұғымындағы кереғарлықтар мен ұқсастықтарға байланысты (Неге?) 2-3 сұрақ құрастырады.

«Кейіпкерлер» тобының тапсырмасы

«Шығарма үзінділерінде қай кейіпкердің іс-әрекеті баяндалады? Бұл іс-әрекеттер не үшін жасалынды?» деген сұрақтарға жауап береді.

«Экологтар» тобының тапсырмасы

Шығармадағы биоалуантүрлілікті (шөптің, ағаштың атаулары мен сан алуан түрлерін) жазушы не үшін қолданған? Одан қандай құндылықтарды таныды? Талқылайды.

Проблеманы талдау барысында белгілі-бір әлеуметтік дағдылар қалыптасады: адамдардың мінез-құлқын бағалай алу, басқаны тыңдай білу, пікірталасты жалғастыра білу немесе қарсы пікірін дәлелдей алу, өзін-өзі бақылай алу. Өзін-өзі бағалай білу. Пікірталаста келіспеу басқалардың да, өзінің де пікірін түсінуге және талдай алуға мүмкіндік береді [5].

Сабақ соңында төмендегі кестені толтыру арқылы келесі сабақтың мақсат-міндеттерін анықтап алуға болады. Оқушылар оқыған шығармалары бойынша ой қорытып, болашақта туындаған мәселенің шешу жолын табумен жұмыстану жоспарын белгілейді. Оқушыларға шешуді қажет ететін проблема туындайды.

Бізге не белгілі болды? Біз не білдік?	Бізге нені білу қажет?	Біз мұны қалай анықтай аламыз?

Бұл оқытудың дәстүрлі оқытудан басты айырмашылығы мұнда оқушы – өздігінен ізденетін, туындаған проблеманы шешетін субъект. Оқытушы сабақта тек бағыт-бағдар беруші қызметін атқарады.

Қорыта келе, проблемалық әдіс интерактивті әдістің бір түрі ретінде оқушылар үшін өте тиімді әдіс болып саналады. Проблемалық әдіс – оқытушы мен оқушының сыни ойлауын дамытып, сабақтың мазмұнын ерекше құруға шығармашылық мүмкіндіктерді кеңейтуге жағдай жасайды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақ тілді мектептердегі «Қазақ тілі» және «Қазақ әдебиеті» пәндері бойынша педагог кадрлардың біліктілігін арттыру курсының білім беру бағдарламасы. «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2017 жыл
2. Жұмақаева Б.Д. Қазақ әдебиетін оқыту әдістемесі: Оқулық. – Алматы: Қыздар университеті, 2015. -242 б.
3. Кішібаева Д.Ж. Жаңа педагогикалық технологиялар.Оқу құралы. Түркістан қ. А.Ясауи атындағы ХҚТУ, 2010.
4. Қуанбаева Б. Оқытудың педагогикалық жүйесін технологиялық негізде жетілдірудің дидактикалық шарттары: дисс. Пед. ғыл.канд. – Алматы, 2005.
5. Манабаева А.Ш., Абылайхан С.М., Алшынбаева Ж.Е. Қазіргі білім беру технологиялары Оқу-әдістемелік құралы. Қарағанды, Санат баспасы, 2007.